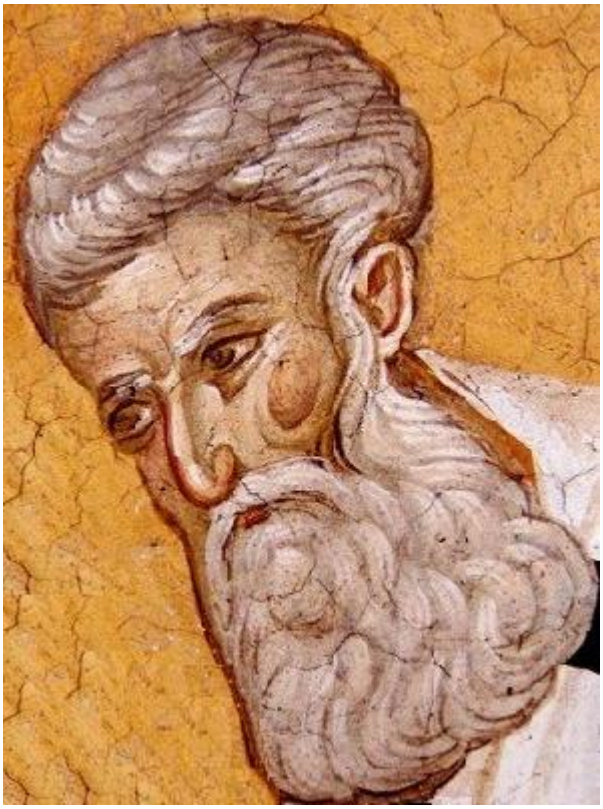
17.01.2013 г. / 20:03:12

Вяра

31.01 по еретическия, †18 януари по църковния календар - Свети Атанасий Александрийски (Атанасий Велики)

Житие на светия наш отец Атанасий, архиепископ Александрийски († 373 г.)

Свети Атанасий Велики, Архиепископ Александрийски. Фрагмент от стара стенопис. Косово, Сърбия

Свети Атанасий Велики - този безсмъртен пример на добродетел и богоугоден живот - се родил в столицата на Египет - Александрия. Родителите му били християни, хора благочестиви и добродетелни. Още в детството на Атанасий една случка като че предзнаменувала неговата голяма бъдеща светителска дейност.

Той играел със свои връстници на морския бряг. Децата подражавали на това, което виждали в църквата, и в играта си изобразявали Божиите свещенослужители и църковните обреди. Атанасий бил избран от децата за епископ, той пък нарекъл едни - презвитери, а други - дякони. Последните водели при него други деца - езичници, които още не били кръстени. Атанасий ги кръщавал с морска вода, произнасяйки установената за тайнството кръщение формула, която бил запомнил от свещеника в църквата; произнесъл дори поучение, съответно на детската възраст. По това време патриарх на град Александрия бил свети Александър.

Поглеждайки случайно от прозорците на дома си, разположен на високо място, недалеч от морето, той видял детската игра и с изумление наблюдавал кръщението, което Атанасий извършвал. Незабавно заповядал да доведат всички деца при него. Патриархът ги разпитал подробно на какво са си играли, кого именно са кръстили, как са питали преди кръщението и какво са отговаряли и узнал, че в играта си те извършили всичко според църковния устав. След това, като се посъветвал с църковния клир, той признал извършеното от Атанасий кръщение на езическите деца за истинско и го довършил с миропомазване, после повикал родителите на децата, които били в ролята на презвитери, и ги посъветвал да ги обучават за бъдещи свещеници. Свети Александър извикал и родителите на Атанасий и им поръчал да го възпитат в благочестие и книжовност и когато порасне, да го доведат при него и да го посветят на Бога и на светата Църква.

Когато Атанасий усвоил науките достатъчно и получил добро образование родителите го довели при светия патриарх Александър и тъй, както някога Анна - Самуил, посветили го в дар на Бога. Скоро след това патриархът го поставил за клирик и го ръкоположил за дякон на Александрийската църква. Как в този сан свети Атанасий се борил мъжествено с еретиците и

какво е претърпял от тях, е невъзможно да се разкаже изцяло, но ще споменем някои от най-забележителните му подвизи и деяния.

В това време нечестивият Арий разпространявал безумната си ерес и със своето зловредно учение вредил на цялата църква. Въпреки че бил вече прокълнат на Първия Вселенски събор на светите отци в Никея, отлъчен от общение с църквата Христова и осъден на заточение, низвергнат и едва жив, не прекратявал борбата си против православието. Започнал да действа чрез своите ученици и съмишленици, разпространявайки навсякъде отровата на своята ерес. Той намерил много ходатаи за себе си пред царя в лицето на Евсевий, епископ Никомидийски, заедно с други епископи, изпаднали в същата ерес. Чрез тях Арий измолил от Константин Велики милост за себе си, да го освободят от заточение и да му позволят да се завърне в Александрия. Евсевий коварно убеждавал царя, че Арий не внася никакво учение, противно на православието, и не проповядва нищо несъгласно с учението на Църквата, но поради завист, търпи от лукавството на епископите и че спорът между тях не е относно вярата, а само заради празни и отвлечени думи. Царят, който бил простосърдечен и незлобив, не подозирайки еретическата хитрост и коварство, повярвал на лъжливите уверения и заповядал да се прекрати спорът и да не се препират заради думи, та да се прекрати раздорът между църквите. Без да разследва делото, той милосърдно позволил на Арий да се завърне в Александрия. И ето, че нечестивият еретик за нещастие на цялата църква се върнал в града. Това събитие било твърде прискърбно за православните, особено за свети Атанасий, като воин Христов и твърд защитник на православието. По това време той вече бил удостоен с архидяконски сан. Той преследвал еретика, втурнал се като вълк в Църквата Христова, изобличавал неговите злоумисли

със своите писания и проповедта си. В същото време Атанасий внушавал и на светейшия архиепископ Александър да напише послание до царя, в което и сам взел участие, като обърнал внимание на простодушието, поради което царят повярвал на лъжите и еретическите басни и днес приема Арий, който се отрича от православната църква, когото Сам Бог е отрекъл, и всички свети отци, а царят го допуска да потресе отеческите законоположения. Царят обаче, заблуден от Евсевий, отговорил с още по-рязко послание, заплашвайки ги с низвергване от сана им, ако не замлъкнат. Благочестивият и милостив цар постъпил тъй не поради своя гняв, нито поради съчувствие към арианството, но от ревност, макар и не по разум, да няма раздор между църквите. Обичайки с кроткото си сърце мира, царят го търсел там, където съвършено не би могъл да бъде: понеже как би могло еретическото учение да живее в мир с православието?

Наскоро след това починал светейшият Александър. За негов приемник на Александрийската катедра единогласно от всички православни бил избран Атанасий, като съсъд, достоен за такава чест. Тайните врагове - арианите, замлъкнали временно и не встъпили в открита борба с него; но по-късно по бесовско подстрекателство проявили лукавството си и открили отровата на притаената си злоба. Свети Атанасий не приемал нечестивия Арий в църковно общение, макар и последният да притежавал царско нареждане за това. Навсякъде арианите се постарали да подклаждат вражда срещу епископа и да разпространяват най-зли клевети, с намерение него, достойния за небесните селения, не само да го низвергнат от светителския престол, но и да го прогонят от града. Но той останал непоколебим, пеейки заедно с Давид: “И полк да се опълчи против мене, няма да се уплаши сърцето ми”.

Ръководител на коварния замисъл бил Евсевий, който напразно носел име на благочестие, всъщност представлявал

истински съд на безчестие. Възползвайки се от незлобието на царя заедно със своите съмишленици, и предполагайки, че е настъпил неговият час, подстрекавал всички да свалят от епископския престол свети Атанасий. Евсевий мислел, че ако го прогони, лесно ще надделее и над останалите православни и ще утвърди ариевото учение. Започнал да разпространява срещу праведника клевети и лъжливи обвинения, на които еретиците повярвали. За тази цел той нает за пари последователя на Мелетий, Исион, изкусния в коварството Евдомон и твърде озлобения Калиник. Обвиненията против Атанасий се състояли в следното: 1) че уж принуждавал египтяните да плащат данък за свещеническите одежди, ленените одежди, олтарните тъкани и завеси и друга църковна утвар; 2) че уж враждува срещу царя и се бунтува срещу царските заповеди; 3) че уж е алчен и е оставил на един от приятелите си да пази сандък, пълен със злато. Към всичко това присъединили още и обвинение относно лъжесвещеника Исхир, човек лукав, коварен и изпълнен със злоба; присвоявайки си без обичайното посвещение сан на презвитер, той извършил толкова зли, беззаконни и престъпни дела, че заслужавал не само низвергване и порицание, но дори сурово наказание. Узнавайки всичко за Исхир, Свети Атанасий, винаги изключително внимателен при решението на подобни въпроси, изпратил в Мареота презвитера Макарий да разследва всичко относно беззаконните деяния на Исхир. Последният от страх, че ще бъде изобличен, избягал в Никомидия, където започнал да клевети свети Атанасий пред Евсевий. Този отстъпник и нарушител на свещените правила на църквата бил приет от Евсевий и съмишлениците му с почит, като истински свещеник: понеже естествено е за човека да обикне подобния на себе си в злоба или в добродетел. Те самите таели голяма ненавист и против свети Атанасий, така че с голяма радост приели Исхир. Поощрили наглостта му и обещали да го почетат с епископски сан, ако

той съумее някак да съчини срещу праведника лъжливо обвинение. Исхир бил хитър и изкусен в подобни деяния и положил всички усилия да оклевети невинния Атанасий. Казал, че по негова заповед презвитерът Макарий се втурнал като разбойник в църквата, с голяма ярост го дръпнал от жертвеника, преобърнал престола, строшил чашата с Божествените тайни и изгорил свещените книги. Приемайки тая клевета на Исхир за истина и като прибавили към нея своите лъжи, враговете на православието се явили пред цар Константин и наклеветили свети Атанасий. Особено се постарали да предизвикат царския гняв, обвинявайки го, че не обръща внимание на царските послания и не изпълнява царската заповед, като не приема Арий в църковно общение. Освен това обвинили блажения по повод на някаква мъртва ръка, че Атанасий посредством нея вършел чудеса и чародейства (всъщност самите те били окаяни и явни чародеи); тая ръка, казвали те, принадлежала на някой си клирик Арсений и била отсечена по заповед на Атанасий.

Царят, разглеждайки делото, изпаднал в недоумение: той добре познавал добродетелния Атанасий, в същото време повдигнатите срещу него обвинения го озадачили. Затова направил компромис: не го осъдил и в същото време не отказал разследване на неговото дело. И понеже по същото време в Иерусалим се честват празникът обновление на храма Възкресение Христово и тук се събрали епископи от всички страни, царят се възползвал от случая и заповядал на епископите да се съберат в Тир за обстойно разследване на обвиненията, повдигнати срещу свети Атанасий, също и за разглеждане на делото на Арий, действително ли той, както сам твърдял, проповядвал съгласно учението на светата вяра и се придържал към истинските православни предания. Ако бил низвергнат поради завист, да бъде отново приет от множеството на събора и присъединен като един от членовете

към тялото на църквата; ако ли той вярва противно на нейното учение и учи нечестиво, да бъде съден по свещените закони и да понесе справедливо наказание според делата си. По делото на Арсений царят заповядал първо да се направи разследване и ако светителят се окаже виновен, да бъде съден съгласно законите. За достоверно изследване на това дело царят изпратил един от своите домоуправители на име Архелай заедно с финикийския княз Нон. Когато царските пратеници пристигнали в Тир (в това време Атанасий бил тук, очаквайки изобличаването на измислената срещу него клевета за мъртвата ръка и чародейството), отложили разследването, докато не пристигнели от Александрия самите обвинители, които твърдели, че видели беззаконието на Атанасий със собствените си очи. Това отлагане на разследването станало по Божие усмотрение, както показал краят на делото. Понеже Бог, Който се грижи за всичко и избавя обидения от клеветниците, дал време на Арсений да успее сам да дойде в Тир.

Арсений бил четец от Александрийската църква. Той бил извършил някакво сериозно престъпление и от страх пред строго наказание побягнал от града и в продължение на дълго време се укривал. Противниците на свети Атанасий изобщо не очаквали Арсений да се появи някога вече поради страх и срам от извършената простъпка. Ето защо дръзнали да напишат, че съществува отрязана ръка на Арсений и че свети Атанасий е извършил това престъпление. Постепенно слухът, че той е изправен пред съда (заради отсичане на Арсениевата ръка), се разпространил навсякъде, стигнал дори до самия Арсений, който се укривал на отдалечено място. Извънредно наскърбен поради своя отец и благодетел, не понесъл тържеството на лъжата над истината, той тайно дошъл в Тир и разкаян, паднал в нозете на свети Атанасий. Зарадван от пристигането му, епископът заповядал да не се показва до

самия съд.

Била тридесетата година от царуването на Константин, когато епископите от различни градове се събрали в Тир. Войници довели презвитера Макарий, там присъствал и военачалникът, който бил изпратен да проведе съда заедно с епископите, също и лица от светската власт; явили се и клеветниците и съдът започнал. Повикали Атанасий. Отначало го обвинили по повод ленените църковни одежди и завеси, също и в алчност, но тая клевета била веднага изобличена и всички видели злобата на клеветниците.

Но противниците на свети Атанасий не се предали лесно. Те подкупили една блудна жена да го обвини в насилие над нея.

Съдът отново се събрал, въвели и тая жена. Тя плачела и обвинявала Атанасий, а всъщност никога не го била виждала и дори не знаела как изглежда.

- Аз го приех в дома си, нареждала тя - като мъж почтен и свят, като желаех на себе си и на своя дом благословение. А ето че, напротив, пострадах от него. В полунощ, когато бях заспала, той дойде и извърши беззаконие над мен.

Докато безсрамната жена злословила и плачела престорено, презвитерът Тимотей, приятел на свети Атанасий, стоял зад вратите и чул клеветата. Пламнал от възмущение, той внезапно влязъл в залата, застанал пред клеветницата, като че бил самият Атанасий, и смело се обърнал към нея:

- Кой, аз ли, жено, съм извършил нощем насилие над тебе, както казваш? Аз ли?

Жената викнала към съдиите:

- Този човек е моят развратител и злоумишленик против моята чистота. Именно той беше у мене и за благодеянието ми

отвърна с насилие.

Като чули това, съдиите се разсмели, а противниците на Атанасий били извънредно засрамени, понеже измамата била разкрита. Свети Атанасий бил признат за съвършено невинен в такъв грях.

После еретиците обвинили светия мъж в чародейство и в убийството на Арсений. Те внесли в съда някаква страшна на вид мъртва ръка и възкликнали:

- Тази ръка безмълвно вика към тебе, Атанасий, тази ръка свидетелства срещу тебе и ти няма как да избегнеш осъждането. Всички познават Арсений, чиято ръка ти отсече без всякакво милосърдие. И тъй, кажи ни накрая, за какво ти потрябва и с каква цел я отсече?

Атанасий ги изслушал търпеливо, подражавайки на своя Господ Христос, Който някога, осъден от иудеите, не възразил, но “като овца Той бе заведен на клане”; отначало мълчал, сетне кротко отговорил на обвинението:

- Има ли сред вас някой, който познава достатъчно добре Арсений? Би ли могъл някой от вас да каже достоверно дали тази ръка е негова?

Мнозина станали да потвърдят, че добре познават Арсений и неговата ръка. Тогава Атанасий дръпнал завесата, зад която стоял самият Арсений, и му заповядал да застане посред събранието. И ето че Арсений застанал сред събранието жив и здрав, с двете си ръце. Блаженият с гняв се обърнал към клеветниците:

- Не е ли това Арсений? Не е ли той, когото всички александрийци знаят и чиято ръка вие настоявате, че съм отсякъл?

И като помолил Арсений да вдигне ръцете си, казал с висок глас:

- Ето го, мъже, нашия Арсений! Ето ръцете му, съвсем здрави! Покажете ми вие вашия Арсений, ако имате такъв, и кажете на кого принадлежи тая отсечена ръка, понеже тя осъжда вас самите като престъпници, сторили това.

Докато се провеждал съдът, пристигнало послание от царя, който осъждал клеветниците, заповядвал да освободят свети Атанасий от несправедливите обвинения и милостиво го викал при себе си. По Божий промисъл двама презвитери от Александрийската църква, Апис и Макарий (не този, който бил изправен пред съда, а друг човек със същото име), дошли в Никомидия и разказали на царя всичко за светителя, как враговете повдигнали срещу него лъжливи обвинения и съставили несправедлив съд. Царят разбрал истината и клеветите, породени от завист, написал до епископите на съда в Тир толкова строго послание, че привържениците на Евсевий били обзети от страх и не знаели как да постъпят.

Обаче, подбуждани от своята злоба, те потърсили други лъжеобвинения и клеветили срещу доведения пред съда Макарий. Исхир се явил като лъжеобвинител, а лъжесвидетели - привържениците на Евсевий, които свети Атанасий преди бил отхвърлил понеже не заслужавали доверие. Светителят поискал да се узнае със сигурност дали Исхир е истински свещеник и чак тогава да пристъпят към разглеждане на обвиненията. Съдиите не се съгласили и съдът над Макарий бил продължен, скоро обаче поискали да проведат разследване на самото място, където Макарий уж бил съборил олтара, тоест в Мареоти. Там изпратили същите клеветници, които от самото начало били изобличени в лъжа, и свети Атанасий Велики, не понасяйки тая несправедливост, с висок глас призовал целия събор и засвидетелствал това:

- Угасна правдата, потъпкана е истината, погина правосъдието! Нима е законно желаещият да докаже невинността си да бъде държан в окови, а съдът на цялото дело да бъде предоставен на клеветниците и враговете и самите клеветници да съдят оклеветения от тях?

Но като видял, че не ще има успех поради големия брой свои врагове и завистници, тайно се отправил към царя. И веднага съборът, или по-точно лукавото сборище, осъдило отсъстващия Атанасий. След като приключили несправедливото разследване в Мареоти, съдиите, сами достойни за низвергване, определили, че той трябва да бъде окончателно низвергнат. После отишли в Иерусалим, където приели в църковно общение богоборния Арий същите тези хора, които само на думи държали на благочестието и на Никейския събор престорено подписали догмата за единосъщието на Сина Божий с Бог - Отец. Но ония, които наистина пазили православната вяра, внимателно обмислили речите на Арий, разпознали измамата, която се таила под прикритието на многословната реч, и го изобличили като враг на истината.

В това време пристигнало второ послание от царя (свети Атанасий все още пътувал към него) със заповед той и всички негови съдии и обвинители да се явят незабавно пред него. Голям смут обзел членовете на събора и неговите врагове от страх да не бъде изобличена измамата им и се разотишли по своите страни. Евсевий и Теогний, епископ Никейски, заедно с още някои членове на събора под благовидни предлози не се явили пред царя, а останали в Тир и отговорили на царя с писма. Свети Атанасий от своя страна се явил в Никомидия и се оправдал от обвинението в алчност. И докато привържениците на Евсевий се бояли да се появят пред царя, последният върнал Атанасий на Александрийската катедра с послание, свидетелстващо, че всички клевети срещу светителя са неоснователни и несправедливи.

Докато свети Атанасий управлявал своята катедра, Арий се намирал в Александрия и привържениците му създавали голям смут сред народа. Блаженият не могъл да гледа как Арий възмущава и бунтува не само Александрия, но цял Египет, съобщил за това с писмо до царя, увещавайки го да накаже богобореца. Царят незабавно издал заповед да представят Арий вързан пред царския съд. По пътя Арий се видял в Кесария със съмишлениците си: Евсевий, епископ Никомидийски, Теогний Никейски и Марий, епископ Халкидонски; посъветвали се помежду си и съставили срещу свети Атанасий нови клевети, без да се боят от Бога, без да щадят невинния мъж, но единствено с цел да прикрият истината с лъжа, както казва пророк Исаия: “зачеват зло и раждат злодейство” ония, които казват: “лъжата направихме наше прибежище и с измама ще се прикрием”.

Еретиците се стараели да свалят блажения Атанасий от патриаршеския престол и да завземат властта над православните. Явили се пред царя - Арий, който желаел да се оправдае, и Евсевий със съмишлениците си, за да лъжесвидетелстват против истината и Атанасий. Когато застанали пред царя, незабавно били разпитани за събора в Тир и за съда, произнесен над Атанасий. Те отговорили:

- Царю! Ние не се интересуваме толкова от заблужденията на Атанасий, но сме обзети от скръб и ревност заради олтара, който е разорил, и за чашата със светите Тайни, която той строшил, а също, че е забранил да се изпраща от Александрия обичайното количество пшеница в Цариград: това ни опечалява особено много и ние скърбим. Свидетели на неговите злодеяния са епископите: Адамантий, Анувион, Арвестион и Петър; изобличен във всичко това, Атанасий избегна присъдата, която заслужаваше, обаче беше низвергнат единодушно от целия събор за това, че дръзнал на такива беззаконни дела.

Царят отначало замълчал, смутен, после като не могъл да спре клеветниците, разпоредил се временно праведникът да бъде откаран в Галия - не че бил разгневен или повярвал на клеветата, но заради умиротворението на Църквата (както свидетелстват хора, достоверно узнали царското намерение). Понеже въстаналите против Атанасий епископи били мнозина, а народът в Египет и Александрия се вълнувал, царят, за да въдвори мир и да усмири непокорните епископи, заповядал на светия мъж за известно време да се отдалечи от града.

През 31-а година от своето царуване, шестдесет и пет годишен, починал цар Костантин. Умирайки, той оставил за наследници на своето царство тримата си сина: Константин, Констанций и Констанс, и разделил държавата между тях, определяйки по-голямата част от империята на най-големия син Константин. Но тъй като нито един от синовете му не присъствали на неговата кончина, той поверил завещанието си на един презвитер, таен последовател на Арий. Този човек скрил царското завещание. Мнозина го разпитвали дали царят, умирайки, не е оставил завещание, но той не открил никому. Неколцина от царските евнуси му били съучастници в това дело. И докато първородният син Константин се забавил да дойде в столицата, Констанций с най-голяма бързина тръгнал от Антиохия и пристигнал пръв. Презвитерът тайно му предал бащиното завещание, а за благодарност поискал от него да премине на страната на арианите и да ги подкрепи. Той искал от Констанций вместо да благодари на безсмъртния Цар Христос за своето земно царство, безумно да признае Него не като Бог и Владика над всички, не Творец, а твар! Гореспоменатият Евсевий заедно с всичките си съучастници се постарали да стане така, радвайки се, че най-сетне дошъл техният час. Те се надявали да разпространят и утвърдят еретическото ариево учение с помощта на новия цар, ако той потвърди заповедта за заточението на свети Атанасий като

справедлива и законна. В същото време те привлекли към своята ерес и направили свой съучастник живеещия в царския палат препозит, а чрез него болестта на арианската ерес уязвила и останалите евнуси, понеже те според природата си били склонни да възприемат и да разпространяват злото. След това и царицата постепенно се повлияла от богохулните им приказки и сама се заразила с отровата на ереста. Накрая и сам царят бил прелъстен от арианското лъжемъдруване, въстанал против своя Господ и Владика Христос, тъй че се изпълнили думите на пророк Иеремия: “пастирите се отметнаха от Мене.” Констанций издал заповед да бъде признато арианското лъжеучение от всички епископи, а ония, които не се подчинят, да бъдат принудени насила.

Сред тая свирепа буря и смут истински водачи на църквата били архипастирите: Максим Иерусалимски, Александър Константинополски и Атанасий Александрийски (за когото е нашето повествование), който макар да живеел в изгнание, не спирал да напътства Църквата, утвърждавайки православието със слова и послания. От своя страна Евсевий Никомидийски със своите съмишленици с всички сили разпространявал еретическото си лъжеучение, предизвиквал борба против православните и угнетявал църквата Христова. Особено се ожесточили след ужасната кончина на Арий. Хитрият и коварен Евсевий въвел с почести Арий в Константинопол за голямо изкушение на вярващите, и понеже там нямало кой да им се противопостави, към него се присъединили мнозина от влиятелните хора, докато свети Атанасий бил в изгнание. Но Бог, Който устройва всичко премъдро, разрушил плановете им, пресичайки злобата и живота на Арий. Тъй се извършил достоен съд над необуздания език и злия съсъд, напълнен със зловонна гной на еретичество, какъвто бил Арий!

Кончината на Арий

След като ересиархът погубил душата и тялото си по тъй ужасен начин, Евсевий и съмишлениците му се заели сами да разпространят ереста и навсякъде създавали смут, подпомогнати от царските евнуси. Особено се постарали да попречат на свети Атанасий да изпраща своите послания в защита на православието.

Но Божият Промисъл склонил към милост сърцето на най-големия син на Константин Велики, на име също Константин, който и на години, и по първородство бил пръв сред братята си. Той освободил светителя от заточение и със свое послание го върнал в Александрия на неговата катедра. В посланието пишело:

“Победителят Константин желае на Александрийската църква и народ радост. Мисля, че сред вас няма ни един, който да не знае това, което се случи неотдавна с великия проповедник на православието и учител в Божия закон - Атанасий, за това, как враговете на истината повдигнаха

против него обща борба и за това, че му бе заповядано да пребивава при мен в Галия, за да му се даде възможност да се отдалечи временно от грозящите го бедствия; но той не бе осъден на постоянно изгнание. Ние се отнасяхме към него грижовно, да не би да се случи с него някаква непредвидена неприятност, макар че той наистина е търпелив както никой друг; възпламеняван от ревност по Бога, той лесно може да понесе всякакви тегоби. Нашият баща Константин желаеше скоро да го върне на патриаршеския престол, но почина и не успя да изпълни докрай своето намерение, но остави тая грижа на мен, своя наследник, като завеща последната си заповед за този мъж. И тъй, ние ви заповядваме да го приемете днес с най-голяма чест и да го посрещнете тържествено.”

С това царско послание свети Атанасий пристигнал в Александрия и всички православни с радост го приветствали.

Но привържениците на арианската ерес отново се събрали и повдигнали срещу светителя гонение и смут сред народа. Измислили нови клевети срещу светията: че бил се върнал на патриаршеския престол без съборно решение и по своя воля влязъл в църквата; обвинявали го също, че бил причина за най-различни бунтове, убийства, заточения и повдигнали срещу него старите и доста нови обвинения. В същото време народът, заразен от арианската ерес, въстанал против свети Атанасий. Веднъж го обкръжила тълпа от хора, които ругаели и вдигнали ръце срещу него да го разкъсат, но светителят като по чудо се спасил и успял да излезе от града. В това време арианските епископи разпространили послание, в което обявили, че той е низвергнат законно на събор в Тир, но без съборно решение отново е заел александрийската катедра и че завръщането му уж било съпроводено с насилие. По този начин затворили за него достъпа до църквите във всички градове и страни. Освен това покровителят на свети Атанасий, Константин, бил убит от

воините в Аквилея. Враговете на светителя се възползвали от този момент и внушили на покровителстващия ги цар Констанций толкова силен гняв против светията, че той обещал имущество и почести на онзи, който извести къде се намира Атанасий или да донесе главата му. Светителят бил принуден да се укрива продължително време в запустял кладенец, където един верен приятел му помагал и му носел храна. По-късно някой се досетил и след щателно претърсване една сутрин се запътили към мястото, за да го заловят, но Атанасий, направляван от Божествения промисъл, излязъл нощем от рова и се скрил другаде, а сетне се отдалечил от тези страни в пределите на Западната империя.

По това време на запад след смъртта на Константин II царувал най-младият от синовете на Константин Велики, Констант. Пристигайки в Европа, блаженият Атанасий се отправил за Рим и се явил пред папа Юлий и пред самия цар Констант и продробно им разказал всичко за себе си. По същото време в Антиохия се състоял събор на източните епископи, събрали се заради освещаването на църквата, която Константин Велики започнал да строи, а завършил - синът му Констанций. По този повод се събрали всички източни епископи, сред тях немалко ариани. Арианите, покровителствани от царя, провели беззаконен събор и отново обявили свети Атанасий за низвергнат, написали послание и до римския епископ, искайки от него да признае тяхното решение. В Александрия поставили на патриаршеския престол отначало Евсевий Емеск, отличаващ се с красноречие, но той се отказал, знаейки колко почитат александрийците своя архипастир Атанасий. Тогава избрали на александрийския патриаршески престол някой си Григорий, родом Кападокиец, но той не успял да стигне до Александрия, когато от Рим се завърнал свети Атанасий. Ето как се случило това.

Папа Юлий внимателно разгледал клеветите срещу

светителя, признал, че са лъжливи и отново го върнал на Александрийската катедра със свое послание, в което рязко осъждал дръзналите да попречат на неговото служение. Православните александрийци с голяма радост отново посрещнали своя предстоятел. Противниците му, от своя страна, много се уплашили (техният предводител Евсевий Никомидийски вече бил починал) и поискали от царя да изпрати в Александрия Григорий заедно с войска за да го възкачат на патриаршеския престол. Царят изпратил военачалника Сириан с голяма войска и със заповед да умъртви свети Атанасий и да възкачи избрания от еретиците Григорий на архиепископската катедра. Веднъж, в навечерието на някакъв празник, когато в съборната църква се извършвало всенощно бдение и всички православни се молели в храма заедно със своя пастир Атанасий и пеели църковни песнопения, внезапно нахлул Сириан с въоръжени воини. Претърсил храма, за да открие и убие светеца. Но по Божий Промисъл народът обкръжил своя пастир и той излязъл от църквата незабелязан. В настъпващото нощ преминал незабелязан през тълпата и в общия смут се изтръгнал като риба от мрежата на рибаря и се отправил към Рим. Нечестивият Григорий като хищник заел александрийския престол. А сред народа се надигнал метеж, изгорен бил дори един храм, наречен Дионисиев.

Свети Атанасий живял в Рим в продължение на три години, ползвайки се с дълбоко уважение от страна на цар Констант и папа Юлий. Подобно на него в столицата пребивавал и свети Павел, архиепископ Константинополски, прогонен от своя престол от еретиците. Накрая по общо съгласие на двамата царе - Констанций и Констант, в Сердика бил свикан събор от източни и западни епископи по въпроса за изповядване на вярата, също и по делото на Атанасий и Павел. Събрали се повече от триста западни отци и повече от седемдесет на брой

от източните отци, сред тях бил и гореспоменатият Исхир, по това време вече епископ Мареотски. Пристигналите от Асийските църкви епископи не желаели дори да се срещнат със западните, докато не бъдат отстранени от събора Павел и Атанасий. Западните епископи от своя страна не искали и да чуят за това. Тогава източните епископи се върнали по обратния път и в тракийския град Филипопол съставили свой събор, или по-точно беззаконно събрание, и открито предали на анатема “единосъщието”; своето нечестиво определение изпратили до всички подвластни им църкви. Узнали това, светите отци от събора в Сердика преди всичко предали на анатема еретическото събрание и тяхното нечестиво изповедание; после низвергнали от заеманите църковни иерархически степени клеветниците на Атанасий и утвърдили съставения в Никея символ на вярата, ясно и точно изповядали Бог - Син единосъщен с Бог - Отец.

След тези събития западният цар Констант в писмо до своя брат Констанций го умолявал да върне на престолите им Павел и Атанасий. И докато Констанций бавел отговора си, цар Констант изпратил второ послание, с много по-рязък тон. “Ако ти - пишел царят - не ме послушаш доброволно, аз и без твоето съгласие ще поставя всеки от тях на престола му, но ще се явя с войска и ще тръгна срещу тебе.” Изплашен от угрозата на своя брат, Констанций приел дошлия при него Павел и с чест го възкачил на архиепископския престол. След това с послание, изпълнено с кротост, поканил при себе си от Рим свети Атанасий и в беседата си с него се убедил, че той е мъж премъдър и боговдъхновен. Удивен от голямата премъдрост на свети Атанасий, Констанций му оказал голяма чест и със слава го върнал на патриаршеския престол. При това написал до александрийския народ и до всички намиращи се в Египет епископи и князе, до августалия Несторий и до всички управители в Тиваида и Либия да приемат Атанасий с

голяма чест и уважение. Носейки това царско послание, блаженият тръгнал през Сирия и Палестина и посетил светия град Иерусалим, където бил приет с любов от светейшия Максим изповедник; те взаимно разказали за бедствията и мъките, които претърпели за Христа. Свети Атанасий свикал източните епископи, които преди от страх пред арианите дали съгласието си за неговото отстраняване. Той ги привлякъл към единомислие и общение с него - и те му отдали достойна чест; той от своя страна с радост им простил неправдите, извършени по-рано. Това било третото завръщане на свети Атанасий на патриаршеския престол след трите му изгнания. Ето, че след безбройните си трудове, скръб и болести, най-сетне намерил покой. А в това време срещу него се надигали нови вълнения и жестоки бедствия.

Нечестивият Магненций, военачалникът на римските войски, съставил заедно със свои съмишленици заговор да убият Констант, своя господар. Тогава арианите се вдигнали на жестока борба против Църквата Христова. Подновили клеветите и гоненията срещу свети Атанасий и предишното зло се явило отново. Срещу него били пратени царски укази и заплахи, отново трябвало да преживее бягство и страх, отново го издирвали навсякъде по море и по суша. Царят изпратил на Александрийския патриаршески престол кападокиеца Георги, който като дошъл в Александия, потресъл Египет, поколебал Палестина и привел в смут целия Изток. Отново били низвергнати от престолите си свети Максим от Иерусалимската катедра и свети Павел от Константинополската. А за събитията в Александрия по онова време разказва самият свети Атанасий:

“Отново дойдоха в Александрия някои - повествува светителят Атанасий, - които търсеха да ни убият, и настъпиха бедствия, по-жестоки от предишните. Воините внезапно обкръжиха църквата и вместо молитви се разнесоха вопли,

възклицания и вълнение; и всичко това стана през светата Четиридесетница. Като завладя патриаршеския престол, Георги Кападокийски, избран от македонианите и арианите, още повече увеличи злото. След пасхалната седмица девиците бяха оковани във вериги, епископите бяха отведени свързани от войниците, домовете на вдовици и сираци бяха разграбвани и в града настана повсеместен грабеж. Християните нощем напускаха града, домовете се запечатваха; клириците пострадаха за своите братя; всичко това беше страшно, но скоро последва много по-голямо зло. След светата Петдесетница народът постеше и се събра за молитва при гробницата на светия свещеномъченик Петър, понеже всички се гнусяха от Георги и избягваха общение с него. Научавайки това, коварният Георги изпрати срещу тях стратилата Севастиан, който споделяше манихейската ерес. Севастиан с множество въоръжени до зъби воини с извадени мечове, лъкове и стрели се втурна в църквата и нападна мирния народ, но молещите се бяха малцина, повечето от тях се бяха разотишли, понеже вече беше късно. На ония, които завари в църквата, той причини най-жестоки мъки. Заповяда да разпалят огромен огън, постави девиците близо до огъня и ги заставяше да изповядат ариевата ерес. Но когато се оказа, че не е по силите му да ги принуди към това, те изобщо не обръщаха внимание на огъня, нито на заплахите - заповяда да ги бият без пощада, а лицата им израни тъй, че и след като измина продължително време, роднините им едва ги разпознаваха. Мъжете пък, четиридесет на брой, предаде на нови мъчения: войниците ги бичуваха с твърдите и бодливи клони на току-що отрязана финикова палма и одраха раменете им, така че се наложи няколко пъти да изрязват тялото на някои от тях, понеже иглите бяха се забили дълбоко; някои починаха от раните си. Всички онези девици, които мъчи с особена жестокост, изпрати на заточение в големия Оасим, а мъртвите тела на убитите православни не позволи да бъдат

взети от близките им, но воините ги скриха непогребани, смятайки по този начин да скрие извършената жестокост; всичко това те сториха като безумни и с повреден разсъдък. Православните се радваха за своите мъченици и за тяхното твърдо изповедание на православната вяра, но в същото време скърбяха за телата им, останали непогребани неизвестно къде. И това още повече изобличаваше нечестието и жестокостта на мъчителя. Впоследствие от Египет и Либия бяха пратени в изгнание епископите: Амоний, Моин, Гай, Филон, Ермий, Павлин, Псиносир, Линамон, Агатон, Агамфа, Марк, още един Амоний и Марк, Драконтий, Аделфий, Атинодор и презвитерите Иеракс и Диоскор; мъчителите се отнасяха така жестоко с тях, че някои умряха още по пътя, а други в изгнание. Арианите осъдиха повече от тридесет епископи на вечно заточение; понеже злобата им, подобно на Ахав, била тъй силна, че да би било възможно, биха прогонили и изтрили истината от лицето на цялата земя.”

Междувременно цар Констанций след смъртта на своя брат, цар Констант, победил Магненций и така станал господар на изтока, и на запада. Както на изток, тъй и на запад той започнал да разпространява арианската ерес, склонявайки западните епископи с всякакви средства: заплахи, ласкателство, подаръци и съблазни - само и само да се съгласят на ариевото вероопределение и да приемат неговата ерес. С тази цел заповядал да бъде свикан събор в италианския град Медиолан - за низвергване на свети Атанасий: той мислел, че арианството ще се утвърди, ако светецът бъде низвергнат и изличен от числото на живите. Мнозина се явили съмишленици на царя, едни приемали арианството поради страх, други - привлечени от царските почести. Ония обаче, които твърдо вярвали в православието, не се явили на беззаконния събор. Между тях били: Евсевий, епископ Верцелински, Дионисий Медиолански, Родан

Толосански, Павлин Тривиринski и Лукифор Каларитански; те не подписали определението за низвергване на свети Атанасий, считайки тона за отричане от правилната вяра и истината. Заради това били пратени в изгнание на Аримин; останалите епископи, събрали се в Медиолан, го осъдили на низвергване.

Тук е уместно да разкажем как Евсевий и Дионисий не подписали определението на беззаконния събор. Когато арианските епископи се събрали в Медиолан и без да дочакат другите православни епископи, съставили събор и подписали имената си под определението за низвергване на свети Атанасий, неотдавна възведеният в епископски сан Дионисий Медиолански, бидейки още съвсем млад, се оставил да бъде убеден от арианските епископи да подпише съборното определение; понеже се засрамил от толкова много благообразни и дълго служили епископи и против волята си написал името си заедно с тях. По-късно православният епископ Евсевий Верцелински, човек на почтена възраст, пристигнал в Медиолан. Беззаконният събор вече бил завършил с подписването на имената и Евсевий помолил Дионисий да му съобщи какво се е случило в негово отсъствие. Дионисий подробно му разказал за беззаконния съд над свети Атанасий и с горчиво съжаление и разкаяние изповядал своята грешка, как се е заблудил и подписал съгласието си за низвержение. Блаженият Евсевий го укорил като баща сина си: понеже Дионисий имал в лицето на Евсевий духовен отец и наставник, поради преклонната му възраст и дългогодишното му служение като епископ; също и поради факта, че по своето значение епископът на Верцели стоял по-високо от Медиоланския. Виждайки сърдечното покаяние на Дионисий, Евсевий му заповядал да престане да скърби: “Зная - рекъл той - какво да сторя, та името ти да бъде заличено от тяхното събрание.” И направил следното.

Арианските епископи научили за пристигането на Евсевий, извикали го в събранието си и поискали от него да подпише името си заедно с техните под определението, осъждащо свети Атанасий на низвергване. Той се престорил, че се съгласява с тях, взел свитъка и започнал да чете имената на подписалите се епископи. Стигнал до името на Дионисий и възкликнал, като да бил оскърбен:

- А къде да напиша името си? Под това на Дионисий? В никакъв случай! Дионисий няма да бъде по-горе от мен! Вие казвате, че Синът Божий не може да бъде равен на Бог - Отец: тогава защо предпочетохте моя син пред мен?

И старецът отказвал да подпише, докато името на Дионисий не бъде изличено от почетното място. Арианските епископи се домогвали до подписа на Евсевий и за да го успокоят, съгласили се името на Дионисий да бъде изличено. Дионисий изтрил своя подпис със собствената си ръка, все едно че предоставил висшето място на старшия епископ Евсевий Верцелински, а сам той щял да се подпише по-долу. Когато не останала и следа от името върху листа, блаженият Евсевий престанал престорено да се съгласява със събора на арианите и явно изповядал истината, надсмивайки се над тях.

- Аз няма да се оскверня с вашите беззакония - казал той, - нито ще позволя на моя син Дионисий да бъде участник във вашето нечестие, понеже е незаконно да се подписва беззаконно низвергване на невинния архиерей, това се забранява от Божия закон и от църковните правила. Нека бъде известно на всички, че Евсевий и Дионисий повече няма да подпишат вашето осъждане, изпълнено със злоба и беззаконие. Благодарим на Бога, Който избави Дионисий от съучастие с вас и ни научи как да изтрием изсред вашите имена неговото име, което бе подписано поради измама.

Арианите се видели подиграни от Евсевий и Дионисий,

вдигнали ръка върху тях, обсипали ги с оскърбления и ги пратили на заточение, всекиго поотделно, и така тормозили блажения Евсевий, че той умрял страдалчески в изгнание.

Свети Атанасий узнал за тези събития и че по царска заповед воините на епарха идват да го хванат. Вразумен от някакво Божествено явление, в полунощ той излязъл от епископията и се укрил при една добродетелна девица, която се била посветила на Бога и живеела като истинска Христова рабиня. Той се крил у дома ѝ чак до смъртта на цар Констанций и никой не знаел за светия, освен Бог и тая девица, която се грижела за него и му носела книгите, които му били необходими. За времето, което прекарал там, свети Атанасий написал много съчинения против еретиците.

В това време александрийският народ търсел своя пастир навсякъде, всички скърбели за него и с такова усърдие го търсели, че всеки бил готов с радост да даде живота си, само и само да го открие - светата Църква била в дълбока печал. Ариевата ерес се засилила не само на изток, но и на запад. По царска заповед в Италия и по целия запад ония епископи, които не се съгласявали да подпишат еретическото учение за това, че Син Божий - е същество различно от Бог - Отец, били низвергнати от своите престоли. По това време и свети Ливерий, папа Римски, приемник на блажения Юлий, наследникът на свети Силвестър, бил изгонен от римския престол заради своето православие. На негово място между еретиците бил избран някой си на име Феликс. След като светата Църква била притеснявана и преследвана отвсякъде, наближила кончината на цар Констанций. Някъде между Кападокия и Киликия, на мястото, наречено “Мопсийски извори”, той загубил живота и царството си. По същия начин поставеният от еретиците александрийски лъжеепископ бил постигнат от Божия съд “и загина нечестивият с шум”, бил убит при метеж, повдигнат от елинския народ заради някакво

място в Александрия, което Георги поискал да им отнеме.

След смъртта на Констанций на царския престол се възкачил Юлиан, който се постарал да унищожи Констанциевите устави и закони и да върне всички, пратени в изгнание. Атанасий узнал това, но се опасявал да не би арианите да привлекат към своето нечестие Юлиан (тогава все още не се било открило отстъпничеството на Юлиан и съвършеното му отричане от Христа). Въпреки опасенията си свети Атанасий в една нощ излязъл от дома на гореспоменатата девица, където се укривал, и се явил в александрийската църква. Кой би бил в състояние да изрази радостта, обзела всички православни - как отвсякъде се стичали да го видят, с какъв възторг клириците, гражданите и целият народ го гледали и го прегръщали с любов! Пристигането му повдигнало духа на православните и те незабавно прогонили арианите от Александрия, поверили себе си и града на свети Атанасий, своя пастир и учител.

Скоро беззаконният Юлиан, преди таен езичник, явно открил своето отстъпничество. Щом се укрепил на царския престол, пред всички се отрекъл от Христос и похулил пресветото Негово Име, поклонил се на идолите, издигнал капища и заповядал да се принасят жертви на нечестивите богове. Навсякъде били поставени жертвеници, разнесли се дим и смрад, избивали се жертвени животни и се проливала кръвта им. Изобличен от великите архиереи и църковни учители, Юлиан повдигнал жестоко гонение срещу църквата и първо се заел да се пребори със свети Атанасий. Царят се посъветвал със своите съмишленици и мъдрите си влъхви, вълшебниците и чародеите как би могъл да премахне от цялата вселена християнството и всички се съгласили, че първо трябва да погубят свети Атанасий. Разсъждавали по следния начин: “Ако разрушим основата, сетне ще бъде лесно да унищожим един по един и останалите защитници на

християнската вяра.” Отново бил свикан беззаконен съд над светителя, отново в Александрия била изпратена войска и в града се възцарил смут. Църквата била обкръжавана и претърсвана от въоръжени воини, но издирвали единствено свети Атанасий, за да го убият. Както и преди той, пазен от Божия промисъл, минал сред тълпата, избегнал преследвачите и през нощта достигнал до река Нил. Когато светията се качил на кораб, за да отплава в Тиваида, го настигнали негови ученици и през сълзи казвали:

- Къде заминаваш отново, отче? На кого ни оставяш като овци без пастир?

Светията отговорил:

- Не плачете, чада, понеже днешният метеж скоро ще се прекрати.

Като изрекъл това, отплавал. А в това време по петите му бързал един военачалник, на когото мъчителят заповядал незабавно да го настигне и убие. В морето един от спътниците на светията забелязал отдалеч кораба на оня военачалник, който ги следвал и се приближавал към тях. Разпознавайки военачалника, той увещавал своите гребци да гребат по-силно, та да успеят да избягат от преследвачите. Но свети Атанасий се помолил на Бога и като прозрял онова, което трябвало да стане, заповядал на гребците да насочат кораба отново към Александрия. И понеже те, изпълнени със съмнения, се боели да сторят това, увещавал ги да бъдат мъжествени. Тогава обърнали кораба надясно и се насочили към Александрия, точно срещу своите преследвачи; и когато приближили до тях, погледите на варварите били помрачени като от мъгла, те минали покрай тях, без да ги познаят. Светителят даже ги запитал:

- Кого търсите?

Те отговорили:

- Търсим Атанасий: не сте ли го срещали?

- Той плава - отговорил свети Атанасий - малко пред вас и като че бяга от някого: побързайте и скоро ще го настигнете.

Тъй светията се спасил от ръцете на убийците. Пристигнал в Александрия, влязъл в града и всички верни християни се радвали на неговото завръщане; обаче бил принуден да се укрива до смъртта на Юлиан. Наскоро след това нечестивият цар загинал и на престола се възкачил Иовиниан, който бил благочестив християнин.

И отново свети Атанасий спокойно заел своята катедра и грижовно управлявал църквата. Но и Иовиниан царувал не задълго - само седем месеца - и умрял в Галатия. На престола се възкачил Валент, заразен от арианската ерес. Нови бедствия постигнали църквата. Щом приел властта, нечестивият цар се погрижил не за мира в държавата, нито за победа над враговете, а положил големи усилия всякак да разпространи и утвърди арианството. Православните архиереи, които не споделяли неговата ерес, прогонвал от катедрите им. Пръв бил прогонен свети Мелетий, архиепископ Антиохийски. Когато вътрешната борба, смущаваща навсякъде Църквата Христова, достигнала до Александрия, по заповед на епарха воините трябвало да вземат свети Атанасий под стража. Блаженият тайно излязъл от града, скрил се в някаква гробница и пребивавал там в продължение на четири месеца, без никой да знае къде се намира. Цяла Александрия, скърбяща и тъгуваща заради своя пастир, се вдигнала на бунт против царете, причинили толкова скърби на града. Александрийците вече поискали да отхвърлят властта на Валент и приготвили оръжие за въстание.

Царят научил за това, побоял се от техния гняв и

мъжеството им и за да избегне междуособната война, макар и против волята си, позволил на свети Атанасий да управлява необезпокояван Александрийската църква. Така свети Атанасий, престарелият воин Христов, след тежки трудове и смели подвизи като защитник на православието, незадълго преди самата своя кончина управлявал в тишина и мир своята катедра, починал в Господа и се присъединил към светите отци, патриарси, пророци, апостоли, мъченици и изповедници, подобно на които се подвизавал на земята. Той бил епископ в продължение на четиридесет и седем години и оставил след себе си за приемник на Александрийската катедра Петър, блажения свой приятел, участник във всичките му трудове. Сам свети Атанасий се представил пред Господа, за да получи светлите венци и въздаяние от неизречени блага от своя Господ Иисус Христос, Комуто заедно с Отца и Светия Дух да бъде слава, чест и поклонение, сега и винаги, и във вечни векове. Амин.

buditeli.info © 2017